

minoma pravičnost -i ž in pravica -e ž ne le sintaktično nedvoumno, temveč tudi pomensko trdno manifestiral, da ne gre za dostojnost, die Schicklichkeit, modestia, marveč za aequitas. S pridevnikoma *spodoben -bna -o* in *pravičen -čna -o* določeni samostalniki s področja pravnega prava, kakor so na primer postopek, sodba in kazen, bi bili s tem v celoti determinirani. Aequa sententia namreč ni ne primerna sodba (izraz pove, da je prikladna, angemessen, comoda), niti pravšna (izraz pove, da je pravilna, richtig, vera), najmanj pa bi se smelo reči, da je prilična ali pristojna (izraz bi povedal, da je spodobna, schicklich, modesta). Vsi ti in še drugi posebni prilastki so izrazoslovju potrebni zaradi determinacij, ki so v njih dobesedno izražene, a so daleč od pojma aequus. Če bi v takih zvezah rabili le splošni prilastek blagopraven -vna -o, bi pač zagrešili nepotrebno kopičenje besed iste besedne osnove in povrh še oslabili ugodno antitetičnost, ki je tako zajeta v pridevniku *spodoben -bna -o*.

France Goršič

O LJUDSKIH IZPOSOJENKAH

Članku A. Bajca v JiS (II 28ss) bi rad dodal nekaj opomb in pojasnil:

mežnar (29, 30) ni iz lat. mansionarius, temveč iz starovisokonem. obrušene in preglashene oblike mesinari, mesinare, mesinar, mesnere, kar dokazuje tudi sloven. substitucija ž za stvn. s < ide. s, ki se je intervokalko in v vzglasju pred samoglasnikom ali zvenečim soglasnikom izgovarjal kot zveneči z. Omeniti je, da beseda v Savinjski dolini (Braslovče) nima pejorativnega pomena. V moji mladosti je bil poklic mežnarja zelo upoštevan, braslovški mežnar je bil hkrati tudi še organist. (Ad mesinari gl. Steinmeyer-Sievers, Die althochdt. Glossen III, 133).

škof ni iz grš. episkopos > esl. jepiskupъ, č. biskup in ne iz stvnem. (JiS I 175), marveč iz staroroman. *piskopu, kar da stvn. biscop (sc = šk), obrušeno po sloven. škof (Kluge-Götze, Etymol. Wb. s. v.).

šent verjetno ni iz lat. sanct-, temveč iz poznostvn. preglashene oblike senti, sente (Steinmeyer-Sievers l. c. [kratica AHG], III, 559, 38).

želar ni iz nem. Siedler, ker se ta s ne izgovarja več palatalno. Pleteršnik prevaja *želar* z »Inwohner, Häusler, Keischler« in dostavlja avstr.-nem. söller, sölner. Gre za stvn., verjetneje pa za srednjevnem. seldenari, seldener (kakuminalni š se je izgovarjal do 14. stoletja) »Bewohner, Besitzer einer selde, Häusler, Mietsmann, Tagelöhner« (Lexer, Mittelhdt. Wb. s. v.). Glasovno gre za enako sinkopo zloga kakor v srvn. soldenier > slov. *žolnir*. Izpad soglasnika *n* mi ni jasen. Morda pa gre za slov. izpeljanko iz selde »Wohnung, Haus, Bauernhaus, Hütte sowie der dazugehörige Grund und Boden« (Lexer).

šápelj je prevzeto iz stare franc. posredno preko srvn. schápel »Kranz von Laub, Blumen (natürlichen oder künstlichen) als Kopfschmuck« (Lexer).

facanetelj je verjetneje iz bav.-alemanske disimilirane oblike fazzenettle (Behagel, Deutsche Sprache 368), ne pa iz ital. fazzoletto.

antla je zares popolnoma nepotrebna, vendar je izposojenka stara 800 do 900 let, prim. stvn. handtwehela > hántilla, hántela ipd. (AHG III, 149). Namesto »brisača« sem slišal tudi »ročnik«.

Bajčev članek, poln spodbud, nima namena, da bi navajal izposojenke izčrpno. Moje opombe pa hočejo samo znova opozoriti na važnost študija izposojenk in na to, kako potreben nam je slovar ljudskih izposojenk.

Dušan Ludvik

PALATALNA LJ IN NJ

Stanislav Škrabec je v spisu »O glasu in naglasu našega jezika v izreki in pisavi« 1870 učil, da sta lj in nj enotna glasova. Tudi A. Breznik je v prvi izdaji svoje slovnice učil: Topljeni ali mehki lj je po svoji izreki enoten, ne dvojen glas. Podobno je poudaril o topljenem nj in isto ponovil v nadaljnjih izdajah svoje slovnice.

Leta 1935 je izšel Breznik-Ramovšev Pravopis, ki določa: Glasovni skupini lj in nj govorimo razločno v obeh sestavnih delih, le na koncu zloga (besede) se drugi del (glas i, zapisani j) ne izgovarja, zato pa je prvi del (l, n) mehak jasen glas.

Po Ruplovem Pravorečju iz leta 1946 se lj in nj izgovarjata pred samoglasniki v obeh sestavnih delih. Zato je v zborni izreki določen izgovor l + j, n + j oziroma l, n z intenzivno artikulacijo, ki stori, da postaneta l in n mečja (str. 46).

SP iz leta 1950 ponavlja pravilo Breznik-Ramovševega Pravopisa iz 1934.

Iz navedenih podatkov se dá sklepati, da je pravilo o izreki skupine lj določil Fr. Ramovš. Njegova avtoriteta je potegnila za seboj sodelavce pri SP iz leta 1950, zatem pa še avtorje najnovejše slovenske slovnice iz 1956.

Izreka skupin lj in nj, kot jo določa SP in najnovejša slovnica, je koncesija ne morda ljudski izreki, temveč izreki, nastali pod vplivom črkopisa, ki za palatalni l' in n nima posebne črke. Ta izreka je utemeljena le, ako upoštevamo med izobraženci udomačeno, čeprav nenaravno in neljudsko izreko po pisani črki. Fr. Bezljaj je v »Orisu slovenskega knjižnega izgovora« ugotovil, da palatalnega l ni poznala v svojem izgovoru nobena poskusna oseba, da je l v skupini lj le rahlo palataliziran, tako da je izreko treba opredeliti kot l + j.

Približno tako usodo je doživljal prvotni palatalni n. Ta je sicer ohranjen v posameznih narečjih, drugod pa nadomeščen z drugačnimi glasovi, ni pa se razcepil v n + j, kot terjajo za izgovor današnja pravorečna pravila.

Iz vsega navedenega je razumljivo, da je izreka l + j in n + j ne le zame, temveč še za marsikoga nenaravna. Pred seboj imam dopise, ki tako izreko grajajo. V enem izmed njih berem tole: »Vselej me zabole ušesa, kadar slišim po radiu tisto zoprno izreko Ljubljana, ljubezen z razločnim l in j.«

Pisava je torej zakrivila, da so začeli šolani ljudje izrekati vsak glas v teh skupinah posebej. To pisavo je zahteval Kopitar v svoji slovnici. Prej so palatalnost različno zaznamovali oziroma pisali za palatalna l' in n kar l in n; to je bilo najpogosteje odvisno od piščevega domačega narečja.

Ker se pravopisna in pravorečna pravila ne morejo in ne smejo prepogosto spreminjati, se mi zdi velika škoda, da se je z novejšimi tako avtoritativnimi priročniki, kakor sta Slovenski pravopis in najnovejša slovenska slovnica, uzakonila izreka l + j in n + j. Ker je ta izreka nenaravna in ni niti narečna, bi vsaj v pogovornem jeziku ne smela biti dovoljena.

Ivan Tominec

ZRAVEN, POLEG, RAZEN, MIMO

Te štiri drobne besede se piscem rade zatikajo, dasi so preproste in lahko razumljive; vsaka pa ima svoj stalni pomen in ga ne spreminja v zvezi z drugimi.

Zraven pomeni, da je kdo ali kaj prav tesno blizu koga ali česa. Na primer: Hiša je zraven potoka, blizu hiše pa je hlev. Ni vtil v posodo, šlo je zraven nje. Zdravi so in zraven močno prešerni.

Poleg ima popolnoma isti pomen, da smemo oba izraza zamenjavati.

Razen pomeni — če je predlog — da gre k nečemu še nekaj posebej ali navrh. Na primer: Dal mu je razen denarja še dobrih nasvetov. *Razen* izraža razdeljenost, *zraven*, *poleg* pa skupnost.

Mimo danes ne more več izražati tega, kar pomenita besedi *zraven* in *poleg*, ker je samo še izraz za gibanje (dinamiko). Besede ne smemo kar na slepo zamenjavati z izrazom *razen* ali jo uporabljati za izražanje komparativa. Zdi se mi, da je izrek »vsi so bili tam, mimo njega« danes že čisto nemogoč. Kaj šele, če ne bi bilo vejice v stavku! Tudi »njegova hiša je lepša mimo naše« je slaba primerjava. Če je Dalmatin (po Pleteršniku) zapisal primero »on ni tacega trpljenja mimo družih zaslužil«, je to za današnje ljudi sila.

Nedavno smo brali, da je neki rekorder prenočeval v ameriškem hotelu *poleg* neke filmske zvezde. Izkazalo pa se je, da je to grdo natolcevanje...

Če bomo tako mešali, bo lovska latinščina kmalu otročje lahka: *Mimo* zajca sem ustrelil pet kozlov...

Vinko Gaberski

RAČKI ALI RAŠKI?

»Krajevni činitelji« v Račah so se sprli, ali je pravilen pridevnik rački ali raški. »Slovniško« ali »jezikovno« je to razložil poznavalec po pravilu: »V pridevniških izpeljankah se obrazilo -ski uveljavlja v obliki pridevnika na -ski ali pa na -ški.«

A tu se uveljavlja zahteva po ohranitvi bistvenih glasov samostalnikove oblike (rački nasproti raški je Račanom — sami si pravijo Račanci — bolj določno, saj »slišijo« v besedi ime svoje vasi Rače). Ker tudi ljudstvo govori tako (torej rački: Račka »goša«, račka postaja, račka občina), bo toponimični slovar slovenskega jezika to bržčas dovolil.